

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 245

תשרי תשע"ה

מדינו ד"ה, וד"ה שחל בערב שבת

ההלכות נפרכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביתח"נ "דברו שיר" ב"ב

סליחות

נוסח הסליחות

שאלה: בבית הכנסת שרגיל להתפלל בו יש סליחות בנוסח אחר (יש נוסחים של ליטא, פולין ואשכנז), האם יש ללכת לבית כנסת אחר לפני הנוסח שרגיל בו?

תשובה: כל נוסח של סליחות הוא אותו ענין, ולא משנה מה מתפללין "רחמנא ליבא בעיי", הקב"ה רוצה שתתפלל מן הלב ונעשה תשובה, וימשיך בביהכ"נ במקום הקבוע (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

סליחות קודם חצות

אין אומרים סליחות קודם חצות לילה, שזה עת הדין, אבל "אשריי וגוי והפסוקים ל"ך ה' הצדקה" וגוי אפשר לומר לפני חצות, והעיקר שייג מידות יהא לאחר חצות (הגר"נ קרליץ שליט"א, והגרא"ל שטיינמן שליט"א).

התרת נדרים ברוב עם

התרת נדרים ברוב עם

כל שנה בבית מדרשו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, הוא היה יושב עם שניים מחשובי ביהכ"נ, כל מתפללי ביהכ"נ, כמאה איש, היו עומדים ביחד ואומרים בקול את הנוסח, אחרי כן היה עומד עם שני דיינים ואומר את הנוסח לפני שלושה אחרים.

ישיבות קטנות

ולפיז בישיבות קטנות שאין לרוב החכמים זקן כלל, ואי"א לעשות התרת נדרים, יכולים כולם לאמר את הנוסח ביחד לפני שלושה רמ"ים.

עירוב תבשילין

מצות עירוב תבשילין - טעמה

השנה (תשע"ה) חל ראש השנה ביום חמישי ושישי, ועל כן מצוה להניח בערב ראש השנה עירוב תבשילין, משום שאסור לבשל בסיר מיוחד או לאפות ביום טוב לצורך שבת, אלא אם הניח פת ותבשיל מערב יום טוב לצורך שבת (שו"ע סי' תקכ"ז).

הטעם שתקנו חז"ל עירוב תבשילין הוא, כדי שלא ייראה שמתחיל בבישול או באפיה לצורך שבת ביום טוב, אלא רק גומר מה שהתחיל כבר לפני יום טוב (רמ"א שם).

נאכל העירוב פעמיים

אם אכל בטעות את הבשר של עירוב התבשילין ביו"ט ראשון, אינו יכול להמשיך ולהכין מיו"ט לשבת כיון שהעירוב לא קיים, אולם בדיעבד יש לסמוך על עירוב רב העיר. אולם אם בפעם שעברה גם טעה ואכל את עירוב התבשילין אין זה נחשב כשוגג, אלא כמזיד ולא יכול לסמוך על עירוב רב העיר.

עירוב תבשילין לצורך מלאכות של גוי

שאלה: גוי הגר בבית ועושה את כל המלאכות לצרכי שבת (מחמם אוכל שמבושל כבר ואין בו משום בישול עכו"ם), האם צריך לעשות עירוב תבשילין?

תשובה: אסור לומר לעכו"ם או אפילו להרשות לו לעשות פעולות אלו ביו"ט לצורך שבת, ורק עיי עירוב תבשילין הותרה אמירה לעכו"ם בזה, ולכן לזה עצמו יש לעשות עירוב תבשילין (הגר"נ קרליץ שליט"א).

קידוש ואכילת סימנים

"שהחיינו" - שנת שמיטה

כאשר מברך "שהחיינו" בקידוש ליל א' דראש השנה, ראוי לכוון גם על קיום מצוות עשה של שנת השמיטה ("ידגל ירושלים" דיני שביעית בשם הגר"שז"א אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל). ומסתבר מאוד שכל אדם צריך להודות לדי' שזוכה להיכנס לשנה חדשה

של שבת הארץ, ולשנה שפירותיה הם קודש והפקר וכו', וזה הרי בא רק מזמן לזמן של שבע שנים (שם, מתוך מכתב הגר"שז"א אויערבך זצ"ל).

קידוש

מעשה באחד שעשה קידוש בליל ראש השנה, ואמר נוסח של שלוש רגלים, ובאמצע אמר "את יום הזכרון הזה", וסיים "מקדש ישראל והזמנים". ופסקו הרבנים שליט"א שלא יצא, משום שנוסח הברכה שתקנו חז"ל הוא "ודברך אמת וכו' מלך על כל הארץ וכו' ", והוי משנה ממשטב שתקנו חכמים. (ועיי ספר "מטה אפרים" שגם כתב שבכה"ג לא יצא משום שלא הזכיר בסיום הברכה "ויום הזכרון". וקצת משמע מדבריו ש"מלך על כל הארץ" לא מעכב בדיעבד).

סימנים

אין אוכלים בראש השנה אגוזים משום שאגוז גימטריא 'חטא'. אנשים שוכחים שגם עצם עשיית חטא יש למנוע כיון שגם הוא גימטריא "חטא" (הרבי מקוצק זצ"ל).

אם במאכלי ראש השנה יש "סימנא מילתא" לאכול דברים מתוקים דוקא ולא דברים חמוצים, כדיבור ובמעשה על אחת כמה וכמה, ולכן כל ההנהגה צריכה להיות מתוקה (הגה"צ הגר"ש וולבה זצ"ל).

תפילות

שינוי מקום לאבל

מי שמתפלל בימים נוראים במקום מסוים, אבל כל השנה לא מתפלל שם כלל, ועכשיו הוא אָבֵל אינו חייב לשנות מקומו לימים נוראים שאין זה נחשב למקום קבוע לענין זה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

"בספר חיים" או קדושה - מה עדיף?

שאלה: מי שעומד בברכת "שים שלום", והחזן הגיע לקדושה ואם יאמר "בספר חיים", יפסיד קדושה. האם עדיף לדלוג ליות שאינו מעכב בכדי לגמור ברכת "שים שלום" וענה קדושה עם הציבור? תשובה: בודאי יש לו לומר כל התפילה כסדר בלי לדלג שום דבר שתקנו לומר, אפילו שבגלל זה יפסיד הקדושה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

איזו תפילה עדיפה

חולה שקשה לו להתפלל את כל התפילות שמתפללים בראש השנה, ויכול להתפלל רק תפילה אחת, צריך להתפלל תפילת מוסף, מפני שבתפילה זו כלול גם מעין תפילת שחרית, וגם ברכות של מלכויות, זיכרונות ושופרות (בעל "שבט הלוי" שליט"א).

עליה לתורה לבעל תוקע ובעל מוסף

כתב הרמ"א (סי' תקפ"ד ב') בשם ה"יכל בוי" ויש מקומות שנוהגים לקרוא התוקע ממנין החמישה העולים לספר תורה, והוסיף המשנ"ב (סי"ק טו) שיש מקומות שנוהגים לקרוא גם המתפלל מוסף, וכן ביוה"כ קורים אותו, עיי"כ. ויש להבין למה דוקא לאלו ולא למי שמתפלל שחרית, הרי גם לו מגיע פרס על שטרך להתפלל.

וי"ל כמש"כ ה"לבוש" (שם) שנותנים עליה לבעל תוקע כדי שירגיש בשמחה, ובשעה שהאדם בשמחה אינו טועה בתקיעות, עיי שם. והיינו היסוד של העליה הוא כדי לעזור לו שלא יטעה, וכן אותו טעם לגבי השייך של מוסף, שכאשר הוא בשמחה לא יטעה בתפילתו, ולפיז בשייך של שחרית שכבר גמר להתפלל, לא שייך טעם זה, לכן לא חייבים לתת לו עליה.

אך יש מקומות שאין נוהגים כן מפני הכנסות ביהכ"נ שמתקבלות עיי מכירת עלות ("יערך השולחן" סעי' ג').

"מסוד חכמים וגוי"

במקומות שאין אומרים פיוטים בברכה ראשונה של חזרת השייך בחלק מהתפילות של ר"ה ויוה"כ, לא יאמר השייך בתפילות אלו הפתיחה "מסוד חכמים ונבונים וגוי", שזו נטילת רשות להפסיק בפיוטים (הגר"שז"א אויערבך זצ"ל. וכן נוהגים בישיבת פוניבז', במוסף ביום ראשון של ר"ה, החזן אומר קטע קטן של הפיוט לפני "מלך

03-6197674

בית הוראה תשע"ה

עזרה. ובמוסף ביום שני דר"ה שאין פיוט בברכה ראשונה, אין אומרים "מסוד חכמים וגו'".

תקיעות

בעל תוקע שיש לו אינטרנט

◀ כתב **המשנ"ב** (תקצ"ה ס"ק ב') אם יש מקום אחד שבעל תוקע הגון והמתפללים אינם הגונים, ובמקום אחר המתפללים הגונים ובעל תוקע אינו הגון ילך למקום שהתוקע הוא מומחה וישר, כיון שהוא מוציא ידי חובתו.

◀ **שאלה:** מה הדין כשבעל תוקע יש אינטרנט, או כלי טמא, האם אפשר לצאת ממנו יד"ח?

תשובה: אפילו בדיעבד לא יצא ממנו ויחזור ויתקע פעם שניה (הגר"נ קרליץ שליט"א). מי שברך על תקיעות כאלו, יש בזה ברכה לבטלה (הגר"ח קניבסקי שליט"א) והטעם שאע"פ שייא שמומר לתיאבון כשר בדיעבד, בכל זאת מכיון שכל הרבנים אסרוהו, הוי בגדר "פורק עול", שפסול לכל דבר מן הדין ולא רק משום תקנת הדור (הגר"נ קרליץ שליט"א).

לא שמע סוף התקיעה

◀ **שאלה:** לפעמים במקום שיש ציבור גדול ובעל תוקע מאריך בתקיעה (מצוי יותר בתקיעה גדולה), ובסוף התקיעה נחלש הקול, מי ששמע שיעור תקיעה אבל את סוף התקיעה לא שמע האם יצא בזה? **תשובה:** איתא בשו"ע (סי תקפ"ז ג') שאם שומע מקצת תקיעה אפילו יש בו שיעור תקיעה לא יצא ידי"ח (וכתב משנ"ב משום שקי"ל כדעה ראשונה בשו"ע, ויחזור וישמע אבל לא יברך, ע"י שם). ולפי"ז בנד"ד אע"פ ששמע שיעור תקיעה כיון שלא שמע קטע אחרון לא יצא ידי"ח.

יום שני של ראש השנה

יומא אריכתא

◀ יש לדעת שהחשש לכך שראש השנה הוא יומא אריכתא, היינו דווקא לחומרא, אבל לא לקולא. ומטעם זה מבואר בשו"ע (סיי תקי"ג) שאין לבשל מיום טוב אחד לחברו ואפילו מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, ע"י שם. וכן אין להביא מחזור ביום ראשון לצורך מחר, ואין להניח שתיה במקרה לצורך מחר, ואין לגלול ספר תורה ביום הראשון לצורך יום שני של ראש השנה.

סידור הבית

◀ מותר לסדר הבית ולהסיר כלים מלכלכלים מהשולחן ביו"ט ראשון של ראש השנה, אף שכוונתו שיהיה הבית מסודר לקראת הלילה, כיון שנהנה מן הדבר גם באותו היום.

הכנת נרות ביו"ט

◀ אסור לשזור צמר גפן ביו"ט לעשות ממנו פתילה (ע"י שו"ע סי תקי"ד ס"ט, ומשנ"ב שם ס"ק מ"ב), אבל מותר להכניס פתילה בפתיל צף (קובץ "מבית לוי" ח"ב עמ' י"א, והגר"נ קרליץ שליט"א). ובאלו שעדיין צריכים לחתוך בהם מקום החור או שמצוי שמחוברים כמה דסקיות זה בזה, וצריך להפרידם, אסור לעשות כן ביו"ט (משום מכה בפטיש או מחתך).

מותר להוציא ביו"ט חתיכת הפח הנשאר מנר הדבוק בתוך הנרונים לצורך הדלקת נרות ביו"ט שני, ולכתחילה, אם אפשר, יש לעשותו בשינוי כגון בסכין וכדומה ולא בידו (בעל "שבט הלוי" שליט"א).

מתי להדליק נרות יו"ט

◀ בכל ליל יו"ט יש חילוקי מנהגים בזמן הדלקת נרות, האם להדליק מבעוד יום ככל ערב שבת או להדליק בלילה, אבל בליל שני לכו"ע מדליקים רק בלילה ולא מבעוד יום משום איסור הכנה.

ברכת "שהחיינו" בליל שני

◀ לכתחילה יש לבלוש בגד חדש או להניח פרי חדש לאמירת "שהחיינו" בליל שני, ואם אין לו בגד או פרי חדש, יאמר "שהחיינו" גם בלא זה (שו"ע סי ת"ר סעי' ב'), וה"ה לנשים בשעת הדלקת נרות שמברכות אז "שהחיינו" (משנ"ב ס"ק ד').

וכן הבעל תוקע ילבש בגד חדש בשעת התקיעות ביום השני ומיימ אף אם אין לו יברך "שהחיינו".

"שהחיינו" על מיץ פירות

◀ **שאלה:** האם אפשר לברך "שהחיינו" על מיץ פירות (אם עדיין לא אכל את הפרי) או שמא מכיון שברכתו "שהכל", משום שהוא זיעה בעלמא ולא עצם הפרי, אי אפשר לברך עליו "שהחיינו"?

תשובה: ברכת "שהחיינו" תלויה בשמחת האוכל ולא בשם "פרי", שהרי גם על כלים חדשים מברכים "שהחיינו", וא"כ כיון דסו"ס המיץ הוא חדש אצלו, אפילו אין עליו דין "העץ", אפשר לברך עליו ברכת "שהחיינו" (הגרא"ל שטיינמן שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א). אמנם אם לא ניכר על המיץ שהוא מפרי חדש אי"א לברך עליו "שהחיינו" (כמשי"כ משנ"ב סי רכ"ה ס"ק ט"ו לגבי יין).

השומעים בנוגע לפרי חדש

◀ בני הבית שיוצאים בקידוש של בעה"ב, יוצאים גם בברכת "שהחיינו" שמברך לצורך קדושת היום, ומכוון גם על פרי, וע"כ לא

יברכו "שהחיינו" כשיאכלו את הפרי (קובץ "מבית לוי"), ובכה"ג אינם חייבים לאכול מהפרי החדש, אלא יכולו לצאת רק על הצד של קדושת היום.

אכילת פרי חדש שברכו עליו "שהחיינו"

◀ אשה שמדליקה נרות בליל שני בבית, ובשעת ברכת "שהחיינו" כיוונה על פרי חדש שמונח לפניו, ואם הולכת אח"כ לאכול בבית אחר, לכתחילה יש לה לקחת הפרי עמה ולאכול שם, כיון שבירכה על הפרי.

מתי אוכלים את הפרי החדש

◀ אוכלים את הפרי החדש מיד לאחר קידוש לפני נטילת ידיים לסעודה ("מטה אפרים" סי ת"ר סעי' ו'), ונכון להקפיד לאכול פחות מכזית, וגם לא יהא בריה, שלא להיכנס לחשש ברכה אחרונה ("מטה אפרים" שם סעי' י'), ולא לו הנהיגים כהרמ"א (סי רע"א) שנטילים ידיים לפני קידוש יאכלו את הפרי החדש מיד לאחר אכילת "המוציא". אולם מנהג העולם לכו"ע לאכלם לאחר המוציא.

אכילת סימנים

◀ כתוב בשו"ע (סי תקפ"ג י"א וזהו לשון גמ' הוריות י"ב): יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא וכו', דהיינו אכילת הסימנים. ויש להעיר מהו לשון "יהא רגיל", אם אוכל רק בלילה הראשון אלא משמע שיש לעשות כן גם בלילה השני (כן מדייק ה"בן יהודע"). וכ"כ בשע"ת ס"ק ג' בשם "אליה רבה" ומח"ב להחיד"א) וגם בסעודת היום יש מקום לאכול הסימנים הנזכרים לאכילה בליל ר"ה אם יש לו ורוצה בכך ("מטה אפרים" סי תקצ"ז סעיף ד').

תקיעות

◀ ביום השני, מכיוון שתקיעות שופר הן רק דרבנן, מי שהגיע לבן י"ג שנים יכול להוציא בתקיעת שופר משום חזקה דרבא (ע"י משנ"ב סי תקפ"ט ס"ק ב', ושעה"צ שם). ומ"מ אין למנות בעל תוקע שלא נתמלא זקנו משום כבוד הציבור (הגה"ת רע"א סי תקפ"ה).

◀ מסופק אם שמע קול שופר, כיון שביום השני החיוב הוא מדברי סופרים, אין צריך לחזור לתקוע כלל, כי ספק דברי סופרים להקל (משנ"ב סי תקפ"ה ס"ק ה').

"אבינו מלכנו"

◀ כאשר יום שני של ראש השנה חל בערב שבת. אין אומרים "אבינו מלכנו" בתפילת מנחה (משנ"ב סי תקפ"ד, ד'). ולפי מנהג בני ספרד אומרים (ע"י "שערי תשובה" סי תקצ"ח).

קיבל שבת ביו"ט שני

◀ מי שקיבל שבת בערב שבת, ונוצר שעדיין לא התפלל מנחה אינו יכול להתפלל עוד מנחה של ראש השנה ויתפלל פעמיים מעריב (הגר"נ קרליץ שליט"א, וכמשי"כ המשנ"ב סי רס"ג ס"ק מ"ג).

שבת שובה

◀ בשבת שובה אומרים בברכת מעין שבע "המלך הקדוש" (שו"ע סי תקפ"ב סעיף ג') ואם טעה ואמר "הקל הקדוש", אם עדיין לא סיים הברכה יתחיל מ"המלך הקדוש" ואם כבר סיים הברכה נחלקו הפוסקים, למעשה לא יחזור בספק ברכות להקל (משנ"ב שם ס"ק י').

צום גדליה

◀ מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו"ע סי תרי"ב ס"א). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה ("אשל אברהם מבוטשא"י סי תרי"ב, ושו"ת "להורות נתן" ח"ח סי ל"ב), ואם ביוה"כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופסור (ע"י "שדה חמד" מערכת יוה"כ סי ג' ס"ק י').

◀ אולם הרבה נוטים כפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי ר"צ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי כ"ב. וע"ע שו"ת "באר משה" ח"ח סי ל"ד שהעולם נהגו להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיוכל לצום ביוה"כ אין גוערין בו).

"עננו"

◀ קטן שלא מתענה לא יאמר "עננו" (דלא שייך לחנוכו על אמירת "עננו" כיון שגם בגדילתו מי שלא מתענה אינו אומר "עננו"). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנוכו לומר "עננו" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי קל"ג).

פדיון הבן

◀ פדיון הבן שזמנו בצום גדליה, עושים את הפדיון ביום ואת הסעודה בלילה לאחר תפילת מעריב וגמר הצום (משנ"ב סי תקס"ח ס"ק כ', עיי"ש, ו"מטה אפרים" סי ת"ר ס"ב), ואבי הבן והכהן מתענים ומשלימים את הצום ("מטה אפרים" שם). והשנה (תשע"ה) שהוא נדחה יש אומרים שאבי הבן והכהן אינם צריכים להתענות כלל ויש חולקים (ע"י משנ"ב סי תקנ"ט ס"ק ל"ח, ושעה"צ ס"ק מ"א, והחזו"א זצ"ל הורה אפילו לבעלי ברית להתענות).